אוצר מדרשים — אגדה בבני יעקב

אגדה בבני יעקב או צוואת נפתלי בן יעקב

[Gaster, in Society of Biblical Archaeology Proceedings, Vol. 16 p. 109

צוואת נפתלי: נפתלי בן יעקב, נפתולי אלהים: ויהי כאשר הוזקן נפתלי ובא בשיבה טובה ובא שלם בגבורתו ועבד (ועבר) משפט שוח ויחל (ויואל) לצוות את בניו ויאמר להן. בני בואו וגשו וקבלו מצות אביכם. ויענו ויאמרו לו, הננו שומעין (לשמוע) לקיים לכל אשר תצונו. ויאמר להם, אינני מצוה לכם לא על כספי ולא על זהבי אשר אני מניח [לכם] תחת השמש, ואיני מצווכם דבר כבד שאינכם יכולין לעמוד בו, אבל אני אומר לכם דבר קל שאתם יכולין לקיימו. וענו והשיבו בניו שנית ואמרו לו, דבר אבינו כי שומעין אנו. אמר להם, איני מצוכם אלא על יראת יי״י אותו תעבודו ובו תדבקו, אמרו לו ומה הוא צריך לעבודתנו, אמר להם לא הוא צריך לכל ברייה אלא כל בריות עולמו צריכין לו. אבל לא תהו יצר לעולמו אלא כדי שייראו מלפניו ושלא יעשה איש לרעהו מה שלא ירצה לעשות לנפשו. אמרו לו, אבינו, כלום ראיתנו שפירשנו מדרכיך ומדרכי אבותינו ימין ושמאל, אמר להן, עד יי״י ואני בכם שכדבריכם כן הוא אבל יראתי על העתידות לבוא שלא תתעו אחרי אלילי בני גבר ולא תלכו בחוקי גויי הארצות ולא תשתתפו עם בני יוסף, זולתי עם בני לוי ועם בני יהודה. אמרו לו, ומה ראית לצוינו על ככה, אמר להן, לפי שידעתי שעתידין בני יוסף לסור מאחרי יי״י אלהי אבותם ולהחטיא את בני ישראל ולהגלותן מעל האדמה הטובה בארץ לא לנו, כאשר גלינו על ידו בשעבוד מצרים. ועוד אספרה (נא) לכם החזון אשר ראיתי בהיותי רועה בצאן, ראיתי והנה י״ב אחי רועים עמי בשדה, והנה אבינו בא ואמר לנו, בניי רצו לפניי ותפסו כל אחד אשר יעלה בחלקו. ונענה ונאמר לו ומה נתפיס, הנה אין אנו רואים אלא השמש והירח והכוכבים. כשמוע לוי כן ויתפס מרדע בידו וידלג (וקפץ) על השמש וישב וירכב עליו. וכראות יהודה ויעש גם הוא כן ותפס מרדע ויקפץ על הירח וירכב עליו וגם כל (תשעת) השבטים, כל אחד מהם רכב על כוכבו ומזלו בשמים, ונשאר זולתי שבט יוסף לבדו בארץ. אמר לו יעקב אבינו, בני ואתה למה לא עשית כאחיך, אמר לו, אבי ומה לילודי אשה בשמים וסופן על הארץ יעמודו. כדבר יוסף כן והנה שור אחד גבוה עומד אצלו ולו כנפים גדולים ככנפי החסידה וקרניו גבוהין כקרני ראמים, ויאמר לו יעקב, קום יוסף בני ורכב עליו. ויקם יוסף וירכב על השור. ויעקב אבינו הלך מאתנו. בעוד שתי שעות היה יוסף מתגאה על השור שפעמים היה הולך ורץ ופעמים היה מעופף בו עד אשר הגיע אצל יהודה, ויושט יוסף הנס אשר בידו ויחל להכות את יהודה אחיו, ויאמר לו יהודה, אחי למה תכני, אמר לו שבידך י״ב מרדעות ולי אחת, עתה תנם לי (תן לי עשר) והיה שלום. וימאן יהודה לתתם לו, והכהו יוסף עד שנטל ממנו הי׳ שלא בטובתו ולא נשאר בידי יהודה כי אם ב׳ מהן. אמר להן יוסף לי׳ אחיו מה לכם לרוץ ליהודה ולוי, סורו מאחריהן ולכו אחרי. וכשמעם אחיו מפי יוסף סרו מעל לוי ויהודה כאיש אחד ללכת אחרי יוסף, ולא נותר עם יהודה בלתי בנימין ולוי. כראות לוי כן ירד בעצבון רוחו מעל השמש. אמר לו יוסף לבנימין אחיו, בנימין אחי הלא אחי אתה, לכה גם אתה עמי, וימאן בנימין ללכת אחרי יוסף אחיו, ויהי כהפנות היום והנה רוח גדולה באה ותפריד בין יוסף לאחיו, ולא נותרו שנים יחד. ויהי כראותי את החזון הזה ואומר אותו ליעקב אבי, ואמר לי, בני חלום הוא ולא יעלה ולא יוריד כי לא משנה הוא. ולא חלף זמן מרובה ואראה עוד חזון אחר, שהיינו כולנו עומדין עם יעקב אבינו על שפתו של ים הגדול, והנה אניה [גדולה] הולכת בלב ים בלא מלח ובלא איש, אמר לנו אבינו, הרואים אתם מה אני רואה, אמרנו לו, רואין אנו, אמר לנו, ממני תראו וכן תעשו. והפשיט יעקב אבינו את בגדיו והפיל עצמו הימה, וכולנו אחריו, וקדמו לוי ויהודה תחילה וקפצו לתוכה ויעקב עמם. והנה בספינה כל טוב שבעולם. אמר להן יעקב אבינו, הביטו נא אל התורן, ויסתכלו לוי ויהודה ויראו והנה כתוב זו האנייה לבן ברכאל הוא (לבן ברכו אל) וכל טוב שיש בה. וכשמוע יעקב אבינו כן שמח ונתן קידה והעלה הודייה להקב״ה. אמר לא דיי שברכני בארץ אלא ברכני גם בים. מיד אמר לנו בניי עתה התגברו, וכל אחד מה שיתפוס הוא חלקו. מיד דלג לוי על התורן הגדול שבה וישב עליו, ושני לו קפץ יהודה על התורן השני הסמוך לתורן של לוי וישב גם הוא עליו. ושאר אחיי החזיק גבר במשוטו. ויעקב אבינו תפס ב׳ הקברניטין כדי לישר הספינה בהן. ונשאר יוסף לבדו,

אמר לו אבינו, יוסף בני תפוס גם אתה משוטך, ולא אבה יוסף. כראות אבי כי לא אבה יוסף לתפוס משוטו אמר לו, בני גש הנה ותפוס אחד מהקברניטין שבידי ותיישר הספינה ואחיך ישוטו במשוטות עד הגיעכם אל היבשה. ולימדנו לכל אחד ואחד ואמר לנו, ככה תנהיגו את הספינה ואינכם מפחדין מכל גלי הים ומרוח סערה אם יעמוד עליכם. ויהי ככלותו לצוות לנו ויתעלם מעלינו, ויתפוס יוסף בשני הקברניטין אחד מימינו ואחד משמאלו ושאר אחיי משיטין ותשט האנייה ותצף על פני המים. ולוי ויהודה יושבים על ב' התורנין לראות איזה דרך תלך האנייה. כל שעה שהיה דעת יוסף ויהודה שוין, שיהודה יורה ליוסף לאיזו דרך טוב לשם יטה יוסף את הספינה, הלכה הספינה בשלום בלא מכשול. ולפי שעה נפלה מריבה בין יוסף ליהודה, ולא פירנס יוסף את הספינה כמאמר אביו ובאילוף יהודה, ותלך הספינה דרך עקלתון והכוה גלי הים אל הסלע עד שנשברה, אז ירדו לוי ויהודה מעל התורנים להמלט איש על נפשו, וגם שאר אחיי כל אחד ממנו נמלטנו על נפשנו אל היבשה. והנה בא יעקב אבינו ומצאנו מטורפין אחד הנה ואחד הנה. אמר לנו, מה לכם בניי, שמא לא הנהגתם האניה כראוי לה כאשר צויתי לכם. ונאמר לו, חי נפש עבדיך כי לא סרנו מכל אשר צויתנו, אבל יוסף פשע בדבר שלא יישר האניה כציוויך וכאשר הורוהו יהודה ולוי בקנאו להם. ויאמר לנו, הראו לי איה מקומה, וירא והנה ראשי התורנין נראין והיא צפה על פני המים, וישרוק אבי ונתקבצנו אליו כולנו. ויפול הימה כבתחילה וירפא את הספינה. ויוכח ליוסף ואמר לו, אל תוסף בני התל לקנא באחיך, כמעט שנאבדו כל אחיך על ידך. וכאשר סיפרתי החזון הזה לאבי, ספק אבי כפיו ויאנח ותזלגנה עיניו דמעות, ואחר עד בוש ולא אמר לי דבר, ואתפוס יד אבי לחבקה ולנשקה ואומר לו, אי עבד יי"י למה זלגו עיניך, אמר לי, בני על השנות לך החזון נפל לבי ותשתומם גויתי (גופי) על יוסף בני. שאני אהבתיו מכולכם ועל משחת בני יוסף אתם גולים ומתפזרין לבין האומות. שחזיונך ראשון והשני שניהן שוין, חזון אחד הוא. על כן בניי אני מצוה לכם שלא תתחברו עם בני יוסף אלא עם לוי ויהודה. וגם אגידה לכם שיפול גורלכם במיטב טבור הארץ ותאכלו ותשבעו ממגדי עדניה, מזהירכם אני שלא תבעטון במשמניכם ולא תמרדון ולא תמרו את פי יי"י המשביעכם מטוב אדמתו. ולא תשכחו את יי"י אלהיכם ואלהי אבותיכם שבו בחר אבינו אברהם, כשנתפלגו הדורות בימי פלג. כי אז ירד הקב"ה משמי מרומו והוריד ע' מלאכי שרת ומיכאל בראשן, וצוה לכל אחד מהן שילמדו לע' משפחות יוצאי ירך נח ע' לשון. מיד ירדו המלאכים ועשו כן כציווי בוראן, ולא נשאר לשון הקדש לשון עברי כי אם בבית שם ועבר ובבית אברהם אבינו שהוא מבני בניהן. ובו ביום הוציא מיכאל כרוז מלפני הקב"ה ואמר לע' אומות לכל אחת בפני עצמה, אתם ידעתם את המרד אשר אתכם ואת הקשר אשר קשרתם על אדוני השמים והארץ, ועתה בחרו לכם היום את מי תעבודו ומי מליצכם במרום. ענה נמרוד הרשע ואמר, אני אין לי גדול מזה שלימד לי ולאומתי כפי שעה לשון כוש, וענתה גם פוט ומצרים ותובל יון ומשך ותירס, וכן כל אומה ואומה בחרה במלכה, ולא הזכירה אחת מהן שמו של הקב"ה. אלא כיון שאמר מיכאל לאברהם אבינו, אברם את מי אתה תברור ולמי תעבוד, ענה אברהם, איני בוחר ואיני בורר אלא במי שאמר והיה העולם שיצרני במעי אמי, גויה בתוך גויה ומטיל בה רוח ונשמה. בו אברור ובו אדבוק אני וזרעי כל ימי עולם. אז הפריד עליון גוים והנחיל והגביל לכל אומה ואומה לחלקה ולגורלה. ומאז נבדלו כל גויי האדמה מהקב"ה זולתי בית אברהם לבדו נשאר עם בוראו לעבדו, ואבותינו יצחק ויעקב. לכן בני אני משביע אתכם שלא תתעו ולא תעבדו לאל אחר אלא לאותו שבחרו בו אבותינו, כי ידוע תדעו שאין כמוהו ואין מי אשר יעשה כמוהו וכמעשיו בשמים ובארץ, ואין מי אשר יפליא לעשות כגבורותיו, ותבינו מפאת קצת כחו מבריית האדם, כמה פלאי פלאות יש בו מראשו עד רגליו, מאזניו ישמע ומעיניו יביט וממוחו יבין ומחוטמו יריח, ומקנה יוציא קול, ומוושטו יכניס מאכל ומשתה, ומלשונו ידבר, ובפיו יגמור, בידיו יעשה מלאכה, ובלבו יחשוב, ובטחולו ישחק, ובכבדו יכעוס, וקיבתו טוחנת, וברגליו הולך, ובריאה מבריא לנפש, ומכליותיו יעוץ. ואין אחד מאבריו יתחלף מאומנתו אלא כל אחד בשלו. לפיכך נאה לאדם לשום על לבו כל אלה, מי הוא שבראו ומי הוא שיצרו מטיפה באושה במעי האשה, ומי הוא שמוציאו לאור העולם ונתן לו ראיית עינים והילוך רגלים ומעמידו ומציגו על בוריו ועל מכונו, ותיכן לו גמולים טובים (שדים) במקום בינה וזרק בו נשמת חיים ורוח טהרה מאתו, ואשרי אדם אשר לא יטנף את רוח אלהים הקדושה אשר שמה ונפחה בקרבו, ואשריו אם ישיבנה טהורה לבוראה ביום אשר הופקדה בו. עד הנה דברי נפתלי בן ישראל אשר הוכיח לבניו בנופת מתוק חכו.

סליקא צוואת נפתלי בן יעקב